

g) for my friends (за моїх друзів);

h) for making me able to serve You (за те, що даєш можливість служити Тобі);

i) for hearing our prayers (що Ти чуєш наші молитви): for speaking to me (за те, що говориш зі мною); for hearing my voice (за те, що чуєш мій голос); for I found You (за те, що знайшов Тебе); for giving me Your voice (за те, що даєш мені свій голос); for speaking through me (за те, що говориш через мене);

j) for your environment (за навколишнє середовище): the sun that warms our bodies and the air that fills our lungs (за сонце, яке зігріває наші тіла і за повітря, яке наповнює наші легені)...; for the water (за воду); for the food you provide (за їжу, якою забезпечуєш).

Отже, специфіку концептуалізації THANK становить «семантема», «предикат як центр події» THANK YOU GOD, який несе високу пояснювальну спроможність і мотивує людське самопізнання через категоризацію номінативних одиниць.

Перспективним у майбутньому є вивчення концептів SORRY, FORGIVE, які за смисловим наповненням, за частотністю вживання несуть схоже навантаження.

Література:

1. Бойко Ю. П. Концептофреймова модель когнітивно-семантичного мікрополя складнопідрядного речення / Ю. П. Бойко // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – Вип. 38 – 2013. – С. 34 – 37.
2. Корольова А. В. Процеси концептуалізації і категоризації як результати пізнавальної і класифікаційної діяльності людської свідомості і мислення / А. В. Корольова // Мовна система як результат відображення процесів концептуалізації і категоризації навколишнього світу: [монографія] / [за ред. А. В. Корольової]. – К.: Гілея, 2012. – 200 с.
3. Коцюк Л. М. Лексикографічний огляд подяки через дієслово thank [Електронний ресурс] / Л. М. Коцюк, О. В. Тишко. – Режим доступу: book.net/index.php?id=20200&p=...копия
4. Кушнерова О. А. Стани свідомості людини у процесі концептуалізації і категоризації довкілля / О. А. Кушнерова // Мовна система як результат відображення процесів концептуалізації і категоризації навколишнього світу: [монографія] / [за ред. А. В. Корольової]. – К.: Гілея, 2012. – 200 с.
5. Мармураш Л. П. Когнітивна модель «HUMAN PERSON» / Л. П. Мармураш // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія». – Вип. 38. – 2013. – С. 91–93.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / О. Селіванова – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
7. Bishop Louis Why should we give thanks to God? | The Bishop Writes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bishoplouis.wordpress.com/.../why-shoul...>
8. Dictionary.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.reference.com>
9. Jason Lovelace. In All Things Give Thanks – Rapture Ready [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.raptureready.com/soap/L23.html>
10. Jeremy Dean «Thank You» Is More Than Just Good Manners – Psych Central [Електронний ресурс]. – Режим доступу: psychcentral.com/.../why-thank-you-is-more-th...
11. Mary L. Kupferle Thank You, God! | Unity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unity.org/resources/articles/thank-you-god
12. A thankful Prayer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.beliefnet.com › Prayer Circles
13. Thank You God Quotes, Prayers & Sayings – Thanking the [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.thankyoudiva.com/thank-you-god-quotes...
14. The Prayer «Thank You God» – Prayers – Catholic Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.catholic.org/prayers/prayer.php?p=738
15. What does the Bible say about thankfulness/gratitude? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gotquestions.org/Bible-thankfulness-gratit...

УДК 811.111'42

М. М. Медвідь,

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Харків

ВАРІАТИВНІСТЬ МОВНИХ ЯВИЩ ЯК ОЗНАКА КОГНІТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВИ

Варіативність мовних явищ як ознака когнітивної організації мови. М.М.Медвідь У статті робиться спроба диференціювати терміни, що паралельно існують в лінгвістичній літературі, – варіативність / варіантність, виявити загальні закономірності, властиві явищу варіативності на різних рівнях мовної ієрархії, дослідити проблеми функціональної асиметрії форми і вмісту.

Ключові слова: варіативність, варіантність, варіант, інваріант, когніція.

Вариативность языковых явлений как признак когнитивной организации языка. М. Н. Медведь. В статье предпринимается попытка дифференцировать параллельно существующие в лингвистической литературе термины – вариативность / вариантность, выявить общие закономерности, свойственные явлению вариативности на различных уровнях языковой иерархии, исследовать проблемы функциональной асимметрии формы и содержания.

Ключевые слова: вариативность, вариантность, вариант, инвариант, когниция.

Variability of Language Phenomena as a Feature of the Cognitive Language Development. Medvid M. M. Language being a product of the human mind and output of the cognitive activity relates to various systems of the processing of information which results in the variability of consciousness structures. These structures are not identical. The article focuses on the variability as a feature of the cognitive language development. Variability is an inherent feature of the language system which is stipulated by the asymmetry of a linguistic sign and implies, on the one hand, the possibility to verbalize the same content by different linguistic signs and, on the other hand, the ability of a linguistic unit to be a means of expressing more than one meaning. An attempt has been made to differentiate terms which exist in linguistics and are used simultaneously – variability and variance; to reveal a consistent pattern which are peculiar to the phenomenon of variability at all levels of the language hierarchy; to investigate problems of functional asymmetry of the plane of content and the plane of expression. It has been revealed that in the linguistics there is a tendency to use the term «variance» to describe the phenomena which correlate as «norm – variant» where «norm» is a manifold of units which are used in the language and «variant» is a deviation and to use the term «variability» to describe the phenomena which correlate as «invariant – variant» where «variant» is a phenomenon

which really exists unlike «invariant» – a certain abstraction. Variability is a source and a product of the cognitive language development at the same time.

Key words: *variability, variance, variant, invariant, cognition.*

Когнітивний світ людини вивчається за її поведінкою і діяльністю, що відбуваються за активною участю мови, яка створює мовленнєво-мисленнєву основу будь-якої людської діяльності – формуючи її мотиви та настанови, прогнозуючи результат [6, с. 7]. Зважаючи на те, що в когнітивній діяльності беруть участь різні системи переробки інформації, структури свідомості, що утворюються при цьому, нетотожні [7, с. 105]. Варіативність мовних явищ є у цьому сенсі як джерелом, так і наслідком мовної динаміки.

Актуальність вибраної теми обумовлена загальною спрямованістю сучасних досліджень на вивчення суті глибинного механізму розвитку мови, встановлення інваріантної суті і варіантів мовних явищ, необхідністю поглибити уявлення про специфічні особливості, що дають можливість мові бути засобом когнітивної діяльності.

Варіативність – природна властивість мовної системи, що визначається асиметрією лінгвістичного знаку та передбачає, з одного боку, можливість вираження одного змісту різними мовними засобами, і, з іншого, здатність однієї мовної одиниці бути засобом передачі більш ніж одного значення. Варіативність елементів мовної системи обумовлена їх дискретним характером.

Варіативність є як наслідком, так і внутрішнім джерелом зміни та розвитку мови. Виявлення загальних закономірностей, властивих явищу варіативності на різних рівнях мовної ієрархії, визначає необхідність звернення до робіт лінгвістів, що вивчали дане явище в тому чи іншому аспекті.

Наявність термінів, що паралельно існують в лінгвістичній літературі, – варіативність / варіантність – вимагає їх диференціації, оскільки: а) часто вказані терміни використовуються як еквівалентні для позначення й опису одних і тих самих явищ, що суперечить принципу мовної економії та є неприйнятним, коли йдеться про використання термінів у рамках однієї науки; б) явища різного порядку залишаються недиференційованими: у роботах одних авторів явища, що розрізняються, називаються «варіативність», у інших авторів – «варіантність».

Уважаємо логічним співвіднести дані терміни з двома домінуючими в лінгвістиці тенденціями в їх використанні:

1) варіантність – для опису явищ, що знаходяться у відношенні «норма – варіант», де норма – сукупність реально існуючих одиниць (лексем, словоформ, синтаксичних конструкцій), що використовуються в мові, а варіант – відхилення від норми;

2) варіативність – для опису явищ, що знаходяться у відношенні «інваріант – варіант», де варіант є реально існуючою суттю на відміну від якоїсь абстракції – інваріанта.

Дані тенденції характеризуються дослідженням різнопланових явищ – варіацій, обумовлених екстралінгвістичними чинниками (1), і варіацій, обумовлених внутрішньомовними чинниками (2), оскільки «варіювання, подібно до інших лінгвістичних процесів, може бути інгерентним (внутрішнім), таким, що стосується елементів усередині системи, та адгерентним (зовнішнім), таким, що виходить за рамки системи» [11].

Термін «варіантність» характерний для дослідників соціолінгвістичного напрямку, що висувують як одне з головних завдань вивчення процесів соціально-функціональної диференціації літературної мови та її нормування. Уживання варіантів у вивченні варіантності в такому ракурсі детермінується чинниками нормативного порядку, самі ж варіанти є сигніфікатами тотожних денотатів.

У рамках іншого підходу, що оперує опозицією інваріант-варіант, досліджуються внутрішньомовні явища, що мають місце на різних рівнях мовної ієрархії [3, 8, 9 й ін.]. Ідея інваріантності виникла у зв'язку з вивченням фонологічного рівня і стала одним із основоположних понять лінгвістики. В основу визначення варіантів може бути покладена як формальна, так і семантична ознака. Саме з таким розумінням варіативності пов'язана і первинна постановка проблеми дослідниками Празького лінгвістичного гуртка, які під варіантом розуміли різні звукові реалізації однієї і тієї ж одиниці, – фонемі, а саму фонему як інваріант.

Всі одиниці мови варіативні, проте варіативність мовних явищ по-різному виявляється на різних рівнях мовної ієрархії.

Варіативність на синтаксичному рівні реалізується в двох напрямках: а) у здатності однієї синтаксичної моделі слугувати засобом передачі різних значень або різних відтінків значень і б) у наявності ряду синтаксичних структур, що здатні передавати схожий зміст, – «... для кожної синтаксичної конструкції є типові для неї значення, завдяки чому вірно і зворотне: від певного сенсу (групи сенсів) є якась канонічна форма переходу до його мовної вираження» [5, с. 103].

Проаналізований нами теоретичний матеріал свідчить про те, що проблема варіативності розглядалася або лише на внутрішньомодельному рівні, або лише на міжмодельному рівні.

Загальним для явища варіативності як на внутрішньомодельному, так і на міжмодельному рівні є те, що варіативність передбачає і мінливість, і константну, тобто виступає як єдність мінливого і постійного: для кожної мовної одиниці визначений «своєрідний діапазон інваріантного і, навпаки, варіантного, межа мінливості в заданих кордонах тотожності одиниці самої собі...» [5, с. 102].

На внутрішньомодельному рівні в результаті розподілення моделі утворюються варіанти, на міжмодельному рівні результатом уподібнення різнооформлених структур є наявність синонімічного ряду. Функціональна асиметрія форми та вмісту виявляється в тому, що в мові одна й та ж функція може бути виражена різними формами, а одна й та ж форма може використовуватися в різних функціях.

Варіативність на внутрішньомодельному рівні (використання однієї форми в різних функціях) передбачає наявність різних значень у матеріально однієї і тієї ж одиниці. Про варіанти «одного й того ж значення» відносно певного інваріанта, мабуть, можна говорити, коли у ряді одиниць, що семантично розрізняються, регулярно виявляється «одне й те ж значення».

Інваріантом у такому разі є загальна для всіх мовних маніфестацій сутність, що зберігається при різному лексичному наповненні структурного мінімуму моделі. Варіантами є одиниці, що мають співвідносні, але такі, що розрізняються між собою значення. Лінгвістичні об'єкти, що є варіантами по відношенню до інваріанта, несуть у собі риси загального та окремого, характерного лише для даного об'єкту. За своєю сутністю це – збереження однієї форми у діапазоні варіюваних значень.

Полісемантична одиниця є сукупністю елементарних значень, що знаходяться у відношенні семантичної похідності. Зв'язок між значеннями полісемантичної структури передбачає збереження тієї або іншої ознаки, але не передбачає тожності всієї сукупності сем (елементарних смислів), виділених у кожному із значень.

Для розмежування значення варіантів від низки значень однієї полісемантичної одиниці скористаємося термінами Р. Якобсона – «загальне значення» і «основне значення» [12, с. 133–134]. Загальне значення є семантичним стрижнем – інваріантом, об'єднуючим всі варіанти моделі, включаючи значення, на які членами варіанти. Основні значення не мають

всеосяжного характеру. Вони релевантні лише для певного варіанту і не є інваріантними, оскільки мають конкретну матеріальну реалізацію у вигляді певної безлічі значень одного й того ж варіанту. Основне значення в цьому сенсі близько до поняття найближчого значення [2].

Як підкреслює Н. Ю. Шведова, «на відміну від полісемії, при якій одне значення завжди так чи інакше походить від іншого («семантична похідність»), поліфункціональність, або наявність варіантного ряду, виключає таку похідність і проиставляє їй рівноположеність (соположеність) смислових значень» [10, с. 11]. Під семантичною похідністю, услід за А. Залізником, ми розуміємо двосторонню суть, планом вмісту якої є певний набір елементарних смислів, що вступають у певні стосунки, планом вираження – полісемантична одиниця, де ці стосунки представлені [4].

У зв'язку з явищем, що аналізується, використовується також термін «варіювання». Ми розуміємо варіювання як процес прояву варіативності на внутрішньомодельному рівні. Розрізняють формальне і семантичне варіювання. Під формальним варіюванням у рамках синтаксичної структури розуміємо зміну базового порядку моделювальних компонентів.

При формальному варіюванні інваріантним залишається набір моделювальних компонентів – структурного мінімуму моделі. У результаті формального варіювання створюється не нова модель, а структурні варіанти, що є допустимими в межах однієї моделі. Семантичне варіювання включає: зміну дієслівного компонента; процеси, що пов'язані з ускладненням базової конструкції, включаючи модифікацію іменного компонента, використання засобів інтенсифікації й апроксимації; модальні реалізації моделі; стилістично марковані структурні варіанти – речення з парцелятами, еліптичні речення та ін.

Семантичні варіанти моделі знаходяться в парадигматичних відношеннях. Парадигматичним рядом є сукупність мовних елементів, об'єднаних на основі варіантно-інваріантного принципу вираження певної функції: інваріантна складова елементів об'єднує їх в парадигматичній єдності, а варіативна (що варіює) складова розмежує їх як різні рівні цієї єдності [1, с. 37].

На синтагматичній осі розташовуються семантично корелюючі синтаксичні структури, які, при необхідності, можуть бути використані в лінійній послідовності. Синтаксичні синоніми виражають певну узагальнену функцію і найчастіше розрізняються набором смислових і стилістичних (функціональних) ознак. У тому випадку, коли дистинктивні ознаки відсутні (що в природному функціонуванні мови зустрічається украй рідко), має місце «повне інформативне дублювання» у термінах М. Я. Блоха [1, с. 36].

Таким чином, у сучасній лінгвістичній літературі існують два терміни – варіантність / варіативність – що інколи уживаються недиференційовано при дослідженні різнопланових явищ – варіацій, обумовлених зовнішньомовними чинниками, і варіацій, обумовлених внутрішньомовними чинниками. Аналіз теоретичної літератури показав, що в сучасній лінгвістиці домінує тенденція використання терміну «варіантність» для опису явищ, що знаходяться у відношенні «норма – варіант», де норма – сукупність реально існуючих одиниць, що використовуються в мові, а варіант – відхилення від норми; терміну «варіативність» – для дослідження явищ, що знаходяться у відношенні «інваріант – варіант», де варіант є реально існуючою суттю на відміну від інваріанта – певної абстракції. Варіативність є як наслідком, так і джерелом мовної динаміки.

Література:

1. Блох М. Я. Теоретические основы грамматики / М. Я. Блох. – М.: Высш. шк., 2000. – 160 с.
2. Бондарко А. В. Теория инвариантности Р.О. Якобсона и вопрос об общих значениях грамматических форм / А. В. Бондарко // *Вопр. языкознания.* – 1996. – № 4. – С. 5–18.
3. Гак В. Г. Языковая вариантность в свете общей теории вариативности В. Г. Гака // *Вариантность как свойство языковой системы: (Тез. докл.)*. – М.: Наука, 1982. – Ч. 1. – С. 72–75.
4. Залізник А. Семантическая деривация в синхронии и диахронии: Проект «Каталога семантических переходов» / А. Залізник // *Вопр. языкознания.* – 2001. – № 2. – С. 13–25.
5. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1986. – 158 с.
6. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
7. Полужин М. М. Функциональный и когнитивный аспекты англійського словотворення: Монографія / М. М. Полужин. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 240 с.
8. Рахилина Е. В. Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость / Е. В. Рахилина. – М.: Русские словари, 2000. – 416 с.
9. Солнцев В. М. Вариативность как общее свойство языковой системы / В. М. Солнцев // *Вариантность как свойство языковой системы: (Тез. докл.)*. – М.: Наука, 1982. – Ч. 2. – С. 71–73.
10. Шведова Н. Ю. Еще раз о глаголе быть / Н. Ю. Шведова // *Вопр. языкознания.* – 2001. – № 2. – С. 3–12.
11. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения: англійское вопросительное предложение 16–20 вв. / И. С. Шевченко. – Харьков: Константа, 1998. – 167 с.
12. Якобсон Р. Избранные работы / Р. Якобсон. – М.: Прогресс, 1985. – 455 с.

УДК 811.111'282.4'37

Х. М. Наговіцина,

Коломийський інститут Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, м. Коломия

ЕМОТИВНІСТЬ МОВНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ КОНЦЕПТУ «BUSH» В АВСТРАЛІЙСЬКИХ БАЛАДАХ

Стаття присвячена висвітленню актуальної лінгвістичної проблеми національно-культурної специфіки вираження емоцій. Досліджується культурно-зумовлений емотивний потенціал австралізмів у системі мови через установлення змісту культурно-специфічного концепту «Bush» та його реалізація в поетичних творах – австралійських літературних баладах кінця XIX – початку XXI століть.

Ключові слова: *емотивна функція, австралізм, культурно-специфічна лексика, емоціогенний концепт, концептуальна домінанта, австралійська літературна балада.*

Стаття посвячена актуальному вопросу национально-культурной специфики выражения эмоций. Исследуется культурно-обусловленный эмотивный потенциал австрализмов в системе языка посредством установления смысла культурно-специфического концепта «Bush» и его реализации в поэтических произведениях – австралийских баладах конца XIX – начала XXI столетия.